

บทที่ 2

เอกสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาและค้นคว้าเอกสาร บทความและรายงานการวิจัยต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่า เอกสาร บทความและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทครูนั้น โดยทั่วไปจะกล่าวถึงบทบาทของครูในลักษณะกว้าง ๆ มีได้เฉพาะเจาะจงลงไปในด้านใดด้านหนึ่ง เกี่ยวกับบทบาทด้านวิชาการ ของอาจารย์พยาบาลก็เช่นกันไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดได้ศึกษาหรือทำการวิจัยมาก่อน ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการศึกษา รวบรวม วิเคราะห์และสรุปจากเอกสารหรืองานวิจัยที่กล่าวถึงลักษณะของครู บทบาทของครูทุกระดับการศึกษาครอบคลุมถึงความหมายและขอบเขตของงานวิชาการ ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทด้านวิชาการของอาจารย์พยาบาล ดังนั้นในบทนี้จึงเป็นการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท แนวคิดเกี่ยวกับงานวิชาการ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและลักษณะของครู-อาจารย์ในวงการศึกษาโดยทั่วไป บทบาทและลักษณะของครู-อาจารย์พยาบาล รวมทั้งรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของบุคคลทั้งสองกลุ่มดังกล่าวทั้งในประเทศและต่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

โดยทั่วไปเข้าใจกันว่า คำว่า "บทบาท" มาจากคำว่า "Role" ในภาษาอังกฤษ ซึ่งเซคคอร์ด (Secord) และแบคแมน (Backman)¹ ได้กล่าวถึงที่มาของคำว่า "บทบาท" ไว้ในหนังสือจิตวิทยาสังคมที่เขาเขียนขึ้นว่า "คำว่าบทบาท (Role) นั้นเป็นคำที่มาจากคำเต็มว่าบทบาททางสังคม (Social Role) นั่นเอง" ในทางจิตวิทยาสังคม

¹Paul F. Secord and Carl W. Backman, Social Psychology (New York : McGraw-Hill Book Co., 1964), p. 454.

แล้วคำสองคำนี้มีความหมายเหมือนกัน นอกจากนี้ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ก็ได้ให้ความหมายของบทบาท (Role) ไว้ดังนี้ "บทบาทคือการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างพฤติกรรมที่คาดหวังของบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือผู้ดำรงตำแหน่ง อีกฝ่ายหนึ่งคือบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตำแหน่งนั้น"²

ฮาร์วิกเฮริสต์ (Harvighurst) และนิวการ์เทิน (Neugarten) ได้ให้คำจำกัดความของบทบาทไว้คล้ายคลึงกับคำจำกัดความที่เซคอร์ด (Secord) และแบคแมน (Backman) ให้อีก แต่ขยายความมากขึ้นดังนี้

"บทบาทนอกจากหมายถึงแบบแผนพฤติกรรมที่เหมือนกันของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งเดียวกัน หรืออยู่ในสังคมเดียวกันแล้วยังหมายถึงแบบแผนพฤติกรรมที่ผูกพันหรือขึ้นอยู่กับความคาดหวังของสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมด้วย"

ความคาดหวัง (Expectation) ของผู้อื่นต่อบทบาทของผู้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ย่อมมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจ (Motivation) ความเชื่อ (Belief) ความรู้สึก (Feeling) ทัศนคติ (Attitudes) และค่านิยม (Values) ของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ซึ่งย่อมมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตนของผู้ดำรงตำแหน่งนั้นด้วย⁴

× ยัง (Young)⁵ ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องบทบาทไว้ว่า "บทบาทเป็นหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งที่จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับทั้งผู้ดำรงตำแหน่งต่ำกว่าและผู้ดำรงตำแหน่งสูงกว่า" จะเห็นได้ว่าแนวคิดของยัง (Young) นั้นสอดคล้องกับของ

²Loc.cit.

³Eric Hoyle, The Role of the Teacher (London : Routledge and Kegan Paul., 1969), p.36.

⁴David Krech, R.S. Crutchfield, and E.L. Ballachy, Individual in Society (New York : McGraw-Hill Book Co., Inc., 1962), p.338.

⁵Kimball Young and Raymond W. Mack, Sociology and Social Life (New York : American Book Co., 1965), pp. 131-132.

บุคคลอื่น ๆ ที่ไต่ถ่วงมาถึงมาแล้ว นั่นคือบทบาทย่อมมีความสัมพันธ์อยู่กับตำแหน่งที่เจ้าของบทบาทนั้นดำรงอยู่

X เดวิส (Davis)⁶ ไต่ถ่วงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบไว้อย่างน่าสนใจว่า

“การที่บุคคลจะดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดต้องมีบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งนั้นเสมอ บทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบที่กำหนดไว้นี้จะของ เป็นที่รู้และเข้าใจกันระหว่างบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งและบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง”

เมื่อนำแนวคิดที่บุคคลต่าง ๆ ได้เสนอไว้ดังกล่าวถึงมาแล้วมาพิจารณาร่วมกันก็อาจจะสรุปความหมายของบทบาทได้ว่า บทบาทเป็นการกระทำหรือพฤติกรรม ตามอำนาจหน้าที่ที่ต้องกระทำเมื่อดำรงตำแหน่ง และการกระทำหรือพฤติกรรมนั้นย่อมมีส่วนผูกพันอยู่กับความคิดของผู้ดำรงตำแหน่งเองและความคาดหวังของผู้อื่นในสังคม หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า บทบาทหมายถึง แบบแผนพฤติกรรมของบุคคลในการปฏิบัติตนในตำแหน่งการงานที่ดำรงอยู่และในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งเดียวกันหรือเป็นสมาชิกของสังคมเดียวกันจึงมักมีแบบแผนของพฤติกรรมคล้ายคลึงกัน ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นภาระหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามลักษณะของสังคม นอกจากนี้บทบาทยังเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นไปตามความคาดหวังของบุคคลอื่น คือจะแสดงพฤติกรรมไปตามที่คาดว่าผู้อื่นต้องการให้ตนกระทำอะไร อย่างไร ในฐานะที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้น

จากความหมายของบทบาทที่สรุปได้ดังกล่าว บทบาทจึงอาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามตำแหน่งที่ทำให้เกิดบทบาทดังนี้

1. บทบาทที่ได้มาจากตำแหน่ง เป็นบทบาทที่ถูกกำหนดควบคู่กับตำแหน่ง ได้แก่ ฐานะของตำแหน่งนั้น กฎ ระเบียบ ภารกิจหน้าที่ ความรับผิดชอบ สิทธิและข้อผูกพันซึ่งกำหนด

⁶Keith Davis, Human Relation at Work (New York : McGraw-Hill Book Co., Inc., 1962), p. 40.

ไว้เป็นบรรทัดฐาน (Norms) สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งนั้น

2. บทบาทที่ถูกกำหนดโดยบุคลิกภาพของบุคคล ได้แก่ ค่านิยม ทัศนคติ ประสบการณ์ การศึกษาอบรมตลอดจนพื้นฐานของวัฒนธรรมและประเพณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งยึดถือปฏิบัติ

ทั้งนี้กล่าวมาแล้วว่า เรื่องของบทบาทนั้นเป็นปฏิสัมพันธ์ของความคาดหวังในพฤติกรรมระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งและผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีได้หมายความว่าความคาดหวังของทั้งสองฝ่ายจะต้องตรงกัน หรือบทบาทของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเป็นไปตามการคาดหวังของอีกฝ่ายหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เมื่อเป็นเช่นนี้การแสดงบทบาทย่อมไม่เป็นที่ทั้งสองฝ่ายมุ่งหวัง จึงก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานขึ้น ในระบบสังคมที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงและมีโครงสร้างที่ซับซ้อนอย่างทุกวันนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งและผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในสังคมก็มีความซับซ้อนตามไปด้วย บางตำแหน่งความสัมพันธ์ก็เป็นไปด้วยดี บางตำแหน่งก็ไม่มีความสัมพันธ์กัน ความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดความสับสน ความไม่ลงรอยกัน และก่อให้เกิดการขัดแย้งกันระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งและผู้ที่เกี่ยวข้องหรือเกิดเป็นปัญหาแก่ผู้ดำเนินบทบาท ซึ่ง ฮันท์ (Hunt)⁷ เรียกสภาพการณ์ที่เป็นปัญหาในการดำเนินบทบาทเพราะความไม่ลงรอยกันหรือขัดแย้งกันเช่นนี้ว่า "การขัดแย้งในบทบาท" หรือ "Role Conflict" ความขัดแย้งในบทบาทนี้อาจเกิดได้จากปัญหาของการกำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบซึ่งถือเป็นบรรทัดฐาน (Norms) สำหรับตำแหน่งนั้นไว้ไม่ชัดเจน เกิดความซ้ำซ้อนกัน หรืออาจเกิดจากตัวบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของบทบาทซึ่งมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน และถ้าผู้ใดนำเอาบุคลิกภาพส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้องกับตำแหน่ง พฤติกรรมที่ผู้นั้นแสดงออกจึงอาจขัดแย้งกับบทบาทที่ควรจะเป็น

ความขัดแย้งในบทบาทอันเกิดจากการกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของตำแหน่งนั้น แฮร์ (Hare)⁸ แบ่งไว้เป็น 3 ประการ ดังต่อไปนี้

⁷ Raymond G. Hunt, "Role and Role Conflict," Selected Reading and Projects in Social Psychology, (New York : Random House, Inc., 1971), p.8.

⁸ A. Paul Hare, Handbook of Small Group Research (New York : The Free Press of Glence, 1962), pp.119-121.

1. ความขัดแย้งที่เกิดจากบุคคลสองคนซึ่งมีตำแหน่งต่างกัน แต่มีบทบาทซ้ำซ้อน (Overlap) ในกลุ่มของตนเอง (Role Collision)
2. ความขัดแย้งที่เกิดจากบุคคลคนเดียวกัน คำร่งตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งแต่ได้รับแรงผลักดันจากบุคคลอื่นให้แสดงบทบาทที่แตกต่างออกไปซึ่งขัดแย้งกับฐานะที่ดำรงอยู่ (Role Incompatibility)
3. ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเนื่องจากความคาดหวังที่ไม่คงที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับบทบาทใด ๆ ทั้งนี้เกิดจากการขาดการตกลงกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มในเรื่องของพฤติกรรมตามที่ควรจะเป็นสำหรับตำแหน่งนั้น (Role Confusion)

มัสโกรฟ (Musgrove)⁹ ได้กล่าวถึงความขัดแย้งในบทบาท 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ความขัดแย้งซึ่งเกิดขึ้นระหว่างบทบาทของคนคนเดียว (Inter-Role Conflict) ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลคนเดียวดำรงตำแหน่ง 2 ตำแหน่งในขณะเดียวกัน และความคาดหวังในบทบาทของตำแหน่งหนึ่งขัดแย้งกับความคาดหวังในบทบาทของอีกตำแหน่งหนึ่ง เช่น นาง ก. มีตำแหน่งเป็นอาจารย์พยาบาล และขณะเดียวกันนาง ก. ก็มีตำแหน่งเป็นมารคาค่วย ความคาดหวังในบทบาทของนาง ก. ในตำแหน่งอาจารย์พยาบาล คือ ต้องปฏิบัติหน้าที่เป็นอาจารย์เวรในวันหยุดสุดสัปดาห์ตลอดเวลา 24 ชั่วโมงที่สถานศึกษาพยาบาล แต่ในขณะเดียวกันความคาดหวังในบทบาทของตำแหน่งมารคา คือ ความต้องการให้นาง ก. อยู่ที่บ้านพักกับบุตรธิดา เช่นนี้ ความขัดแย้งในบทบาทอันเกิดจากการคาดหวังต่างกันจึงเกิดขึ้น
2. ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบทบาทเดียวกัน (Intra-Role Conflict) ซึ่งเกิดจากความคาดหวังที่มีต่อบทบาทนั้นมีความขัดแย้งกัน เช่น ถ้าความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษาศึกษาพยาบาลต่อบทบาทของอาจารย์พยาบาลขัดแย้งกับความคาดหวังของนักศึกษาพยาบาล ตัวอาจารย์พยาบาลเองจะเกิดความขัดแย้งและคับข้องใจในการดำเนินบทบาทของตนเองด้วย

⁹Robert G. Owen, Organization Behavior in School (Eaglewood Cliffs : Prentice-Hall Co., 1970), p. 54.

เมื่อพิจารณาคำอธิบายของแฮร์ (Hare) และ มัสโกรฟ (Musgrove) โดยใช้ตำแหน่งเป็นเกณฑ์แล้วจะเห็นได้ชัดเจนว่าทั้งสองท่านได้กล่าวไว้ในสิ่งเดียวกัน กล่าวคือ Role Collison ก็คือเรื่องเดียวกับ Inter-Role Conflict นั่นคือความขัดแย้งในบทบาทเกิดจากการดำรงตำแหน่ง 2 ตำแหน่ง ส่วน Role Incompatibility นั้นก็คือเรื่องเดียวกับ Intra-Role Conflict กล่าวคือ ความขัดแย้งนั้นเกิดจากการดำรงตำแหน่งเพียงตำแหน่งเดียว แต่ความคาดหวังในบทบาทอันมีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทของตำแหน่งนั้นแตกต่างกัน

คงได้กล่าวมาแล้วว่าบทบาทนั้นส่วนหนึ่งอาจได้มาจากบุคลิกภาพของบุคคล ดังนั้นบุคลิกภาพส่วนบุคคลที่แตกต่างกันก็อาจเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งในบทบาทได้ ซึ่งเซคอร์ด (Secord) และแบคแมน (Backman)¹⁰ ได้สรุปไว้ว่า ความขัดแย้งในบทบาทอันเกิดจากบุคลิกภาพของบุคคลอาจเกิดขึ้นได้ภายใต้สภาพการณ์ 3 อย่าง คือ

1. ลักษณะประจำตัวของบุคคลอาจเข้าไปแทรกแซงในพฤติกรรมอันเป็นที่คาดหวังของคนทั่วไป กล่าวคือนำบุคลิกภาพส่วนตัวเข้าไปผูกพันกับตำแหน่ง
2. ความขัดแย้งเกิดจากความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกับความคิดเห็นของเจ้าของบทบาทหรือผู้ดำรงตำแหน่งนั้น
3. บทบาทหรือหน้าที่และภารกิจที่กำหนดไว้สำหรับตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งไม่เหมาะสมกับความต้องการของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น

ข้อขัดแย้งในบทบาทนอกจากก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานแล้วยังก่อให้เกิดความคับข้องใจแก่เจ้าของบทบาท การจะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ในภาวะการณ์ที่ขัดแย้ง การป้องกันหรือหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดความขัดแย้งในบทบาทขึ้นจึงเป็นสิ่งดีกว่าแต่ถ้าเกิดความขัดแย้งขึ้นแล้วต้องดำเนินการแก้ไขให้เหมาะสมตามกรณี

¹⁰ Paul F. Secord and Carl W. Backman, Social Psychology (New York : McGraw-Hill Book Co., 1964), p. 493.

ลินเดสมิทซ์ และ สเตราสส์¹¹ (Lindesmith and Strauss) ได้เสนอแนะยุทธวิธี (Strategy) ในการแก้ไขเมื่อมีความขัดแย้งในบทบาทไว้ดังนี้

1. พยายามแยกแยะและค้นหาว่าอะไร เป็นแนวคิดหรือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับตำแหน่งนั้น ๆ แล้วขจัดเสียเพื่อบุคคลที่ดำรงตำแหน่งนั้นจะได้ไม่ถูกรบกวนจากความไม่เหมาะสมนั้น
2. ประนีประนอมในข้อเรียกร้องหรือความคาดหวังของบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เหลือความขัดแย้งน้อยที่สุด
3. ทบทวนภารกิจ สิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในบทบาทนั้นเสียใหม่ เพื่อช่วยให้บุคคลที่ดำรงตำแหน่งนั้นและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ลดความรู้สึกขัดแย้งลง
4. เปลี่ยนแปลงและปรับปรุง โครงสร้างของตำแหน่งเสียใหม่ บทบาทบางบทบาทจะต้องกระจายออกเป็นบทบาทย่อย กำหนดพฤติกรรมของบทบาทให้ชัดเจนเพื่อให้เจ้าของบทบาทได้แสดงบทบาทได้ตามความคาดหวัง โดยสมบูรณ์
5. ในประการสุดท้าย คือการละทิ้งข้อขัดแย้งทั้งปวง โดยสิ้นเชิง นั่นคือการย้ายตำแหน่ง หรือลาออกจากตำแหน่งนั้นเสีย

แนวทางของลินเดสมิทซ์ (Lindesmith) และสเตราสส์ (Strauss) กังกล่าว นับได้ว่าค่อนข้างกว้างขวาง ครอบคลุมและเข้าใจง่าย แต่ก็ยังมีบุคคลอื่นที่ได้ให้แนวทางที่สั้นและรัดกุมในการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งในบทบาทไว้อย่างน่าสนใจ เช่น ลิเคอร์ท (Likert) ซึ่งได้ชี้แนวทางในการแก้ไขหรือขจัดความขัดแย้งไว้ว่า "ในการบริหารนั้นความเป็นปฏิปักษ์ของผู้นร่วมงานสามารถขจัดไปได้โดยใช้ระบบการติดต่อสื่อสารแบบที่เรียกว่าการสื่อสารสองทาง (Two Way Communication)"¹² ในนัยแห่งแนวทางที่ลิเคอร์ท (Likert)

¹¹Alfred R. Lindesmith and Anslem L. Strauss, Social Psychology (New York : Holt Rineheart and Winstan, Inc., 1968), pp.378-379.

¹²Rensis Likert, New Pattern in Management (New York : McGraw-Hill Co., Ltd., 1961), pp. 44 - 46.

ได้เสนอไว้ก็คือเปิดโอกาสให้ปฏิบัติงานร่วมกันได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น หรือระบาย
 ความคับข้องใจ โดยมีผู้รับฟังอย่างเต็มใจและสนใจ เป็นการสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม
 (Sense of Participation) ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) และ
 ความรู้สึกผูกพันต่องานนั้น (Sense of Commitment) ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะนำมาซึ่งความ
 รู้สึกรับผิดชอบ ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ เป็นการส่งเสริม
 ไทคนใจเหตุผล (Reason) เคารพในความเป็นธรรม (Justice) รู้สึกในเมตตาธรรม
 (Compassion) เคารพและศรัทธาในความเป็นมนุษย์ (Faith in Man and Human
 Dignity) ซึ่งข้อความดังที่ได้นำมาเสนอไว้ข้างต้นอาจสรุปได้สั้น ๆ ว่าหลักสำคัญของการ
 ป้องกันและขจัดความขัดแย้งที่ตที่สุดในการปฏิบัติงานร่วมกันคือหลักการแห่งประชาธิปไตยนั่นเอง
 ความขัดแย้งในบทบาทย่อมเกิดขึ้นได้ในทุกวงการและทุกวิชาชีพ ความขัดแย้งนี้เอง
 ทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งหรือเจ้าของบทบาทเกิดความไม่มั่นใจในบทบาทของตนเอง การดำรง
 ตำแหน่งอาจารย์พยาบาลก็เช่นกัน บุคคลซึ่งถือได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับตำแหน่งนั้นนอกจาก
 นักศึกษาพยาบาลและผู้บริหารสถานศึกษาพยาบาลซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของอาจารย์พยาบาลแล้ว
 ยังมีผู้ปกครองของนักศึกษา กลุ่มผู้รวมงานทั้งฝ่ายพยาบาลและฝ่ายแพทย์ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีอิทธิพล
 ต่อการปฏิบัติงานของอาจารย์พยาบาลทั้งสิ้น ดังนั้นอาจารย์พยาบาลจึงควรเข้าใจว่าอะไร
 ที่ควรหรือไม่ควรแก่การปฏิบัติ ผู้คนที่เกี่ยวข้องมุ่งหวังที่จะให้อาจารย์พยาบาลมีพฤติกรรม
 อะไรและอย่างไร ความเข้าใจในเรื่องบทบาทจะทำให้อาจารย์พยาบาลปฏิบัติงานในหน้าที่
 ได้เหมาะสมตามความมุ่งหวังของตนเองและของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและสามารถแก้ไขหรือขจัด
 ความขัดแย้งในบทบาทที่อาจเกิดขึ้นได้ในการดำรงตำแหน่งอาจารย์พยาบาล การศึกษาเพื่อ
 ให้เข้าใจในบทบาทตรงกันจึงนับว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง

แนวคิดเกี่ยวกับงานด้านวิชาการ

งานวิชาการมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา งานวิชาการเป็นงานที่จะส่งผลให้
 การศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาขึ้นอยู่กับงาน
 วิชาการ ถางานวิชาการคอยเสียแล้วด้านอื่น ๆ จะคอยตามไปด้วย นักการศึกษาไทยได้

วิพากษ์วิจารณ์ตลอดจนให้ข้อคิดที่น่าสนใจไว้หลายท่าน ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอแนวคิดบางประการไว้ดังนี้

ชำระ บัณฑิต¹³ อธิบายถึงขอบเขตของงานวิชาการไว้ว่า

งานวิชาการ หมายถึง การปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้นรวมถึงการวางแผนและนโยบายเกี่ยวกับการเรียนการสอน การจัดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดครูเขาสอน การจัดหนังสือและอุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลการศึกษาตามต่าง ๆ

บุญเจือ ไชยภักดิ์¹⁴ ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมของงานวิชาการสรุปได้ดังนี้ "งานวิชาการเป็นความรับผิดชอบของฝ่ายวิชาการเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการวัดผล"

ตามแนวคิดของนักการศึกษาทั้งสองท่านดังกล่าวมาแล้ว จึงสรุปได้ว่าขอบเขตของงานวิชาการนั้นประกอบด้วยกิจกรรมด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร
2. การสอนและอุปกรณ์การศึกษา
3. การประเมินผลการศึกษา

แต่การที่จะจัดดำเนินการให้บรรลุจุดหมายของการจัดการศึกษา นั่นคือการพัฒนาความสามารถ ทักษะ ทักษะ และค่านิยมเพื่อให้บุคคลเป็นคนโดยสมบูรณ์สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างดียิ่งในสังคมได้นั้น นอกเหนือจากกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตร การสอนและการประเมินผลการศึกษาแล้ว กิจกรรมเสริมหลักสูตรและ

¹³ชำระ บัณฑิต, หลักการศึกษ. (พระนคร : แพร่พิทยา, 2506), หน้า 51.

¹⁴บุญเจือ ไชยภักดิ์, "ระบบการบริหารภายในโรงเรียน," เอกสารการอบรมหลักการบริหารโรงเรียน ครั้งที่ 1. (พระนคร : สมาคมโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย, 2512), หน้า 1.

กิจกรรมการแนะแนวก็นับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญยิ่ง¹⁵ กิจกรรมการแนะแนวและกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้นเป็นกิจกรรมที่นอกจากจะช่วยแก้ปัญหาของผู้เรียนในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้าน การเรียนการสอนหรือด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนตามที่พึงประสงค์อีกด้วย

ภิญโญ สาธร¹⁶ เป็นนักการศึกษาอีกท่านหนึ่งที่ได้กล่าวถึงงานวิชาการไว้อย่างกว้างขวาง โดยให้ความหมายของงานวิชาการในทัศนะที่เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการไว้ว่า "การบริหารงานวิชาการเป็นกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนา การสอนนักเรียนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพมากที่สุด" นอกจากนี้ยังได้เสนอหลักการสำคัญในการปรับปรุงงานวิชาการไว้อย่างน่าสนใจหลายประการ อาทิเช่น ต้องมีการพิจารณาหลักสูตร อย่างรอบคอบ นอกจากครูต้องร่วมกันพิจารณาถึงความเหมาะสมและความตรงเป้าหมายของ หลักสูตรแล้วยังต้องพิจารณาแบบเรียนและหนังสือประกอบการเรียนโดยรอบคอบอีกด้วย ครูต้องปรับปรุงการสอนของตนเอง ผู้บริหารควรจัดการอบรมให้ครูรู้วิธีสอนแบบใหม่ ๆ ควรมี การประชุมครูและให้โอกาสครูอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับการสอน สนับสนุนให้ครูนำผลการสอน ของเด็กมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงการสอนของครูเสียใหม่ นอกจากนี้ในการดำเนินงานด้าน วิชาการควรคำนึงถึงคุณภาพและปริมาณของหนังสือในห้องสมุดของโรงเรียนอีกด้วย

ในแนวคิดของเอกวิทย์ ณ ถลาง¹⁷ งานวิชาการนั้นควรรวมถึงการฝึกอบรมครู

¹⁵ วิจิตร ศรีสอน, "การบริหารโรงเรียน," วารสารครูศาสตร์, (มิถุนายน-กันยายน, 2514), หน้า 97.

¹⁶ ภิญโญ สาธร, "การบริหารงานด้านวิชาการ," รายงานการประชุมผู้ตรวจการ ศึกษาและศึกษาดิจการจังหวัดที่วราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ 28 สิงหาคม - 1 กันยายน 2519 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2516), หน้า 98-104.

¹⁷ เอกวิทย์ ณ ถลาง, "การบริหารงานทางวิชาการ," รายงานการประชุมผู้ตรวจ การศึกษาและศึกษาดิจการจังหวัดที่วราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ 28 สิงหาคม- 1 กันยายน 2515 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2516), หน้า 112-115.

ประจำการ การจัดการเข้าสอน การจัดชั้นเรียน การวัดผลการศึกษา การวิจัยค้นคว้า ประมวล
สถิติข้อมูลและการทดลองทางการศึกษา การจัดแบบเรียน การจัดทำและการใช้คู่มือครู การ
เผยแพร่ความรู้และวิธีการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน การประเมินมาตรฐานของโรงเรียน
การดูแลเกี่ยวกับหลักสูตรการสอน เครื่องใช้ในการสอน การควบคุมดูแลเกี่ยวกับวินัยและการ
ปกครองนักเรียนให้เป็นไปตามสมควร รวมตลอดถึงการนิเทศและตรวจเยี่ยมเพื่อช่วยเหลือด้วย

ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์¹⁸ กล่าวถึงงานวิชาการในการสัมมนาคณะศึกษาศาสตร์ครั้งหนึ่ง
ว่า งานวิชาการเป็นภารกิจหลักของคณะวิชาต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย และยังได้แบ่งงานวิชาการ
ออกเป็นด้านต่าง ๆ 4 ด้านคือ

1. การพัฒนาหลักสูตร
2. การบริการทางวิชาการ เช่น หอสมุด หน่วยผลิตสื่อทัศนอุปกรณ์ หน่วย
เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์
3. การวิจัย
4. การพัฒนาอาจารย์

นอกจากนี้การประชุมกลุ่มย่อยของการสัมมนาคราวเดียวกันนี้ยังได้ผลสรุปของ
การประชุมเกี่ยวกับงานของฝ่ายบริหารที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการว่างานหลักของฝ่ายบริหาร
คือการบริหารงานวิชาการ และเป็นหน้าที่ของคณาจารย์ที่จะเป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการพัฒนา
ทางวิชาการอย่างจริงจัง

จากแนวคิดที่ได้นำเสนอมานี้โดยละเอียด ผู้วิจัยจึงสรุปขอบเขตของงานวิชาการ
ได้ว่า งานวิชาการนั้นเป็นกิจกรรมที่กว้างขวางครอบคลุมการจัดการศึกษาทุกขั้นตอน องค์ประกอบ
ของงานวิชาการนั้นได้แก่ องค์ประกอบทางด้านการพัฒนาหลักสูตร การสอน การจัดอุปกรณ์และ

¹⁸ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์, "ภารกิจและระบบงานของคณะวิชา," รายงานการ-
สัมมนาคณะศึกษาศาสตร์ เรื่อง การส่งเสริมคุณภาพงานของคณะวิชาในมหาวิทยาลัย ระหว่างวันที่ 12-
14 สิงหาคม 2519 (พระนคร : โครงการพัฒนามหาวิทยาลัย, 2519), หน้า ผ.74.

การอำนวยความสะดวกในการดำเนินการ เรียงการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร การแนะแนว การศึกษา การประเมินผลการศึกษาและรู้จักที่จะนำผลมาปรับปรุงการสอนของครูและขณะเดียวกันก็ปรับปรุงความก้าวหน้าของนักเรียนและโรงเรียนด้วย นอกจากนี้งานวิชาการยังรวมถึง การเลือกใช้และจัดแบบเรียนที่เหมาะสม การจัดห้องสมุดที่มีคุณภาพ การจัดทำคู่มือครู-อาจารย์ การวิจัยค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้ การทดลองทางการศึกษา รวมตลอดถึงการนิเทศการศึกษาและการพัฒนาครู-อาจารย์ ได้แก่ การจัดการศึกษาอบรมและการร่วมประชุม ออกความคิดเห็น การจัดดำเนินงานด้านวิชาการในสถานศึกษานั้นเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ได้แก่ บุคลากรทางการบริหาร ครู-อาจารย์ และนักเรียน บุคคลที่ผู้บริหารการศึกษาและครู-อาจารย์ถือเป็นศูนย์กลางคือนักเรียน เพราะการจัดการศึกษาใด ๆ นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนทั้งสิ้น การจัดดำเนินงานวิชาการที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพจึงนับเป็นมรรควิธีที่สำคัญอันจะทำให้การศึกษามรรสุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ งานวิชาการจึงเป็นงานที่ต้องมีการเตรียมการ มีหลักการ มีหลักวิชาและวิธีดำเนินงานที่รอบคอบเหมาะสม แนวคิดที่ให้นำเสนอมาทั้งหมดจึงเป็นแนวทางกว้าง ๆ ที่จะชี้ให้เห็นว่า งานวิชาการในสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย มีขอบเขตและหลักการใหญ่ ๆ ไม่แตกต่างกัน การดำเนินงานวิชาการต้องการความเข้าใจและการสนับสนุนของผู้บริหารการศึกษา ขณะเดียวกันความรอบรู้ ความสันทัดและเชี่ยวชาญในสาขาวิชาโดยเฉพาะของครู-อาจารย์ก็เป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง ส่วนหนึ่งของความสำเร็จของงานวิชาการเกิดจากการนิเทศ การอบรม และการสนับสนุนของผู้บริหารการศึกษา แต่อีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันก็คือการรู้จักปรับปรุงและพัฒนาตนเองของผู้มีส่วนร่วมในงานวิชาการไม่ว่าจะเป็นอาจารย์หรือผู้บริหารการศึกษา

บทบาทและคุณลักษณะของครู-อาจารย์ในวิชาชีพพยาบาล

ในวงการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศได้มีการกล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่ดีไว้อย่างกว้างขวาง และจากลักษณะหรือคุณสมบัติของครูที่ดีทำให้สามารถสรุปถึงบทบาทในก้านต่าง ๆ ของครูได้

เกี่ยวกับรูปแบบหรือลักษณะของครูดีนั้น ธนิน ญาณพิทักษ์¹⁹ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า "ครูที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้มีความรู้ดี มีการถ่ายทอดความรู้ดีและมีความประพฤติดี" ในความเป็นจริงมักพบเสมอว่าครูบางคนมีความรู้ดีซึ่งและกว้างขวางแต่ไม่สามารถทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในวิชาที่ตนสอนได้ นั่นคือมีความบกพร่องในการถ่ายทอดความรู้ เช่นนี้จึงเป็นครูที่ไม่ดี จะเห็นได้ว่าครูเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนและการสอน แม้ตัวผู้เรียนจะไม่ค่อยดี หรือมีปัญหาความยากอ่อน ซากความสนใจ แต่ถ้าครูมีความสามารถ ขอบกพร่องต่างๆ ของนักเรียนก็จะได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นเหมาะสมขึ้นและสามารถอยู่ในสังคมได้ เป็นสุขขึ้น ดังนั้นบทบาทของครูจึงมิได้อยู่ที่การสอนและการถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนเท่านั้น บทบาทของครูกว้างขวางออกไปต่อสังคมและชุมชนด้วย

สุจริต เพียรชอบ²⁰ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของครูที่มีต่อสังคม สรุปได้ดังนี้

1. บทบาทในด้านการให้การศึกษา กล่าวคือให้การศึกษาแก่นักเรียนและแก่ประชาชนอันเป็นหน้าที่โดยตรง หน้าที่โดยอ้อมคือการสร้างลักษณะดีงามแก่เด็กเพื่อให้ไปเป็นตัวอย่างแก่ผู้ปกครอง 9

2. บทบาทในการอบรมศีลธรรมจรรยา คืออบรมนิสัยให้นักเรียนประพฤติดี เป็นพลเมืองดี มีการวางตนเหมาะสม

3. บทบาทในด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรม นั่นคือให้ความรู้ในวัฒนธรรมในทุกโอกาสไม่ว่าจะเป็นในขณะสอนหรือในกิจกรรมเสริมหลักสูตร

4. บทบาทในการร่วมกิจกรรมกับชุมชน นั่นคือหาประโยชน์อื่นให้แก่ชุมชนนอกเหนือไปจากการสอน เช่น การร่วมงานประเพณี การร่วมเป็นกรรมการการกุศลต่าง ๆ

¹⁹ธนิน ญาณพิทักษ์, "รูปแบบครู," นิตยสารครู, (15 พ.ย., 2516), หน้า 17.

²⁰สุจริต เพียรชอบ, "บทบาทครูในสังคม," วารสารครูศาสตร์, (มี.ย.-ก.ย., 2514), หน้า 109 - 117.

5. บทบาทในการเป็นผู้นำ หรือผู้ริเริ่มให้เกิดการพัฒนา มิใช่ฝึกความเป็นผู้นำให้ตนเองเท่านั้น ต้องฝึกความเป็นผู้นำให้กับประชาชนในท้องถิ่นด้วย

6. บทบาทในด้านการวิจัย วิเคราะห์สังคม ครูควรศึกษาสังคมที่ตนอยู่อย่างละเอียด เพื่อให้ทราบสภาพแท้จริงของสังคมอันจะนำมาเป็นประโยชน์ต่อการสอน การสร้างหรือปรับปรุงหลักสูตร

7. บทบาทในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้านและชุมชน บทบาทด้านนี้จะเกิดขึ้นได้ครูย่อมต้องดำเนินบทบาทในข้อที่ 6 มาก่อน เพราะภายหลังจากที่ได้วิเคราะห์สังคมอย่างถ่องแท้แล้วครูจะสามารถใช้บุคคล วัสดุและสถานที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินบทบาทข้อนี้ได้อย่างเต็มที่

8. บทบาทในการปฏิรูปสังคม จากการวิเคราะห์สังคม ครูจะทราบถึงจุดอ่อนของสังคมนั้นและหาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

คอมบส์ (Combs)²¹ พิจารณาลักษณะของครูที่ดีใน 2 ประการ ประการแรกคือครูเป็นผู้รู้ ซึ่งความคิดและความเข้าใจเช่นนี้มีกันมาเป็นเวลานาน แต่ในปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันว่า การที่จะเป็นครูที่ดีนั้นต้องการสิ่งอื่น ๆ นอกเหนือไปจากการเป็นผู้รู้ ประการที่สองคือสมรรถภาพ (Competencies) ในการเป็นครู ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่ยึดหลักการที่ว่า ถ้าเราทราบว่าครูที่ดีต้องทำอะไรบ้างแล้วพยายามสร้างบุคคลให้มีความสามารถทำอะไรดังกล่าวได้ก็จะได้ครูที่ดี ผลจากการศึกษาและวิจัยตามแนวทางประการที่สองนี้ทำให้ได้ลักษณะเด่นของครูที่ดีหลายประการ ได้แก่

1. ครูที่ดีจะต้องรู้รอบ รู้กว้าง และรู้ลึกซึ่งในวิชาที่ตนสอน รวมทั้งวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ครูต้องมีสำนึกที่ถูกต้องในความเป็นมนุษย์ของทุก ๆ คน

²¹Arthur W. Combs, The Professional Education of Teachers (Boston : Allyn and Bacon, Inc., 1970), pp. 2 - 9.

3. ครูต้องตระหนักถึงความพอดีและความเหมาะสมในทุกด้าน
4. ครูที่ดีต้องมีสำนึกที่ถูกต้องในวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และเข้าใจกระบวนการในการเรียนรู้
5. ครูที่ดีต้องมีความสามารถในการดำเนินการโดยวิธีการที่เหมาะสมเพื่อการจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์

นอกจากนี้ คอมบส์ (Combs) ยังได้เสนอแนะอีกด้วยว่า ครูที่มีการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องเป็นผู้ซึ่งรู้จักตัวเอง รู้จักใช้ความสามารถของตัวเองในการจัดดำเนินการศึกษาแก่คนในสังคมให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งของตนเองและสังคม

ในการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น ภิญญู สาคร²² ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับงานประจำของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่อาจารย์ทุกคนควรกระทำ สรุปได้ดังนี้

1. เตรียมการสอนและวางแผนการสอนทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนประเมินผลการสอนอย่างรอบคอบและถูกหลักวิชา
2. เข้าสอนสม่ำเสมอและตรงเวลา สอนให้ตรงตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนดไว้
3. ค้นคว้าวิจัย เขียนตำรา เขียนคำสอน เขียนบทความเผยแพร่ไปยังที่ต่าง ๆ
4. แบ่งเวลาสำหรับตนเองใช้ความคิดเกี่ยวกับวิธีสอนและสิ่งที่สอน แบ่งเวลาสำหรับพบปะหรือทางวิชาการกับผู้ร่วมงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการสอนทั้งในแผนกวิชาเดียวกันและต่างแผนก นอกจากนี้ควรแบ่งเวลาให้หนีสีกได้ เข้าพบ โดยง่ายด้วย

ภารกิจต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนั้นมีความสำคัญทั้งสิ้น แต่ภิญญู สาคร ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องของการวิจัยเกี่ยวกับการสอน โดยให้ความเห็นว่าเป็นงานที่จำเป็นที่สุดของอาจารย์มหาวิทยาลัย เป็นสิ่งที่อาจารย์มหาวิทยาลัยต้องทำไปพร้อม ๆ กันกับการสอน ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง เพราะการวิจัยช่วยให้ได้ความรู้ใหม่ ได้แนวคิดใหม่อยู่เสมอ การวิจัยในการสอนจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้การสอนในห้องเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ นักศึกษาจะ

²² ภิญญู สาคร, "แนวคิดสำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัย," วารสารครุศาสตร์, (มิถุนายน-กันยายน, 2514), หน้า 83 - 94.

ได้รับความรู้และแนวคิดใหม่จากการวิจัยของอาจารย์ผู้สอน การจะแยกการสอนและการวิจัยออกจากกันจึงเป็นไปได้

บริซตัน (Bruxton)²³ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทด้านวิชาการ (Academic Role) ของอาจารย์ในวิทยาลัยชุมชนว่ามีความสำคัญเพราะเป็นองค์ประกอบของทุก ๆ หน้าที่ของอาจารย์ เป็นภารกิจและความรับผิดชอบของอาจารย์ที่จะต้องกระทำให้สมบูรณ์ บทบาทด้านวิชาการเหล่านั้นประกอบด้วยบทบาทในการสอน บทบาทในการวิจัย ในสิ่งที่อาจารย์ปฏิบัติอยู่ บทบาทในการพัฒนาหลักสูตร บทบาทในการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่นักเรียน และบทบาทในการให้คำแนะนำแก่ผู้ร่วมงาน เป็นต้น

จากแนวคิดที่ได้นำเสนอมาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า บทบาทและลักษณะของผู้ทำหน้าที่ครูนั้นมีความเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ได้ เมื่อลักษณะที่พึงประสงค์ของครูเป็นอย่างไร การกระทำของครูก็ต้องเป็นไปตามนั้น เช่น ลักษณะของครูที่ดีต้องมีความรู้และสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ บทบาทของครูก็ต้องเป็นผู้รู้และเป็นแหล่งทรัพยากรทางความคิดและปัญญาสำหรับนักเรียน บทบาทของครู โดยแท้จริงนั้นมิได้มีเฉพาะในด้านวิชาการและเฉพาะแก่นักเรียนเท่านั้น แต่ครูควรมีบทบาทในทุกด้านที่จะก่อประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมด้วย

บุคคลที่สำคัญที่สุดที่จะพิจารณาว่าใครเป็นครูที่ดีนั้นคือนักเรียนนั่นเอง ความรู้ความสามารถที่นักเรียนแสดงออกไม่ว่าทางความคิดหรือการกระทำ เป็นสิ่งที่บ่งถึงคุณสมบัติของครู-อาจารย์ ในวิชาชีพพยาบาลนั้นก็เช่นกัน อาจารย์พยาบาลเป็นผู้แนะแนวทางที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อนักศึกษาพยาบาล อาจารย์พยาบาลนอกจากจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติในการเป็นครูที่ดีแล้วยังต้องเป็นพยาบาลที่ดีด้วย คุณสมบัติข้อนี้สำคัญมากเพราะนักศึกษาพยาบาลใช้เวลาในการศึกษาทั้งในห้องเรียนและบนเตียงรักษาพยาบาล นักศึกษาจะมองบทบาทของอาจารย์ในการปฏิบัติการพยาบาลหรือมีสัมพันธภาพต่อผู้ป่วยและผู้ร่วมงานและถือเอาเป็นแบบอย่าง อาจารย์พยาบาล

²³ Arthur M. Cohen and Florence B. Brawer, Confronting Identity the Community College Instructor (New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1972), p. 58.

จึงต้องมีความรู้ทั้งในทฤษฎี และมีทักษะในการปฏิบัติการพยาบาลได้เป็นอย่างดีทั้งในศึกรักษาพยาบาล ในครอบครัวของผู้ป่วย และในชุมชน คุณสมบัติเช่นนี้จะ เป็นสิ่งเสริมสร้างให้นักศึกษาเข้าใจถึงแนวความคิดทางการพยาบาล ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพและตระหนักในความสำคัญของบทบาทของตนเองในการให้บริการแก่ผู้ป่วยและชุมชน การสอนคือการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์ ดังนั้นผู้เป็นครูที่ดีจึงต้องมีความเข้าใจในตัวบุคคลและพฤติกรรมของเขา²⁴ การเป็นอาจารย์พยาบาลที่ดีก็เช่นกัน นอกจากทักษะในการสอน ทักษะในการปฏิบัติการพยาบาลแล้วจึงต้องมีทักษะในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลไม่ว่าจะเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มด้วย ทักษะนี้ของอาจารย์พยาบาลจะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้และความซาบซึ้งศรัทธาในวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล สภาพการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้โดยอาศัยความเข้าใจในตัวนักศึกษาและพฤติกรรมของเขาเป็นพื้นฐาน

หน้าที่และบทบาทของอาจารย์พยาบาลนั้นไม่สามารถกำหนดแน่นอนลงไปได้ ผู้ที่เป็นครู-อาจารย์จะมีบทบาทที่หยุดนิ่งไม่ได้เพราะ โลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เทคนิคและวิทยาการใหม่ ๆ ทำให้บทบาทของครูต้องเปลี่ยนแปลงไป การเป็นครู-อาจารย์ที่ดีมีใจมีบทบาทเพียงเป็นผู้บรรยายที่ดีเท่านั้น แต่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นเครื่องสื่อสารให้เกิดความรู้และเป็นผู้ช่วยที่ดีเพื่อที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นแก่นของวิชานั้น ๆ

ไฮด์เจอร์เคน (Heidgerken)²⁵ ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทด้านวิชาการของอาจารย์พยาบาล โดยแบ่งบทบาทด้านวิชาการของอาจารย์พยาบาลออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. บทบาทในด้านการสอน (Instructional Roles)

²⁴Ibid., p.21.

²⁵Loretta E. Heidgerken, Teaching and Learning in Schools of Nursing (Philadelphia : J.B. Lippincott Co., 1953), pp.28-31.

2. บทบาทในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่งในคณะอาจารย์ (Faculty) และเป็นสมาชิกผู้หนึ่งของสถาบันการศึกษา

3. บทบาทในฐานะเป็นปัจเจกบุคคล (Individual Roles)

ในแต่ละบทบาทมีรายละเอียดดังนี้

บทบาทในการสอน ได้แก่

1. การวางแผนการสอน จัดบริหารการสอน ซึ่งในรายละเอียดคือการวางวัตถุประสงค์ในการสอน การคัดเลือกเนื้อหาวิชาและจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน รวมทั้งความพยายามทุกทางที่จะทำให้เกิดบูรณาการ (Integration) ระหว่างวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร

2. สร้างสรรและส่งเสริมบรรยากาศที่กระตุ้นการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับนักศึกษาพยาบาล เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และการมีวินัยในตนเอง

3. ปรับปรุงวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับความต้องการตามความสามารถและสภาพของนักศึกษา

4. สร้างแรงจูงใจและส่งเสริมให้นักศึกษาสนใจในสิ่งใหม่ ๆ และแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อนำมาปรับให้เหมาะสมกับสภาพสังคมซึ่งจะเป็นแนวทางนำนักศึกษาไปสู่ความเป็นผู้มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง

5. บทบาทอื่นที่มีผลโดยตรงต่อการสอน ได้แก่

5.1 บทบาทในการเป็นผู้ให้ข้อสนเทศ (Informations) ต่าง ๆ

5.2 เป็นผู้ให้คำแนะนำหรือให้ความกระจ่าง

5.3 สามารถสาธิตหรือให้คำอธิบายในกระบวนการต่าง ๆ ในการ

พยาบาล

5.4 เป็นแหล่งทรัพยากรทางความรู้ ความคิด ใ้กับหน่วยงาน

5.5 เป็นผู้นิเทศการศึกษาทั้งในห้องเรียน ห้องทดลอง ตลอดจนหน่วย

ที่นักศึกษาจะต้องหมุนเวียนไปรับประสบการณ์

5.6 เป็นนักประเมินผลที่สามารถประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทในฐานะเป็นบุคคลหนึ่งในคณะอาจารย์ (Faculty Roles) และเป็นสมาชิกผู้หนึ่งของสถาบันการศึกษา

บทบาทนี้จะกระทำมากร้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับขนาดของสถาบันการศึกษาพยาบาล ระบบงานและลักษณะการบริหารของแต่ละสถาบัน บทบาทในด้านนี้อาจจำแนกออกได้ดังต่อไปนี้

1. บทบาทในการเป็นนักบริหาร (Administrator) และนักวางแผน ได้แก่บทบาทในการที่จะต้องทำหน้าที่เป็นประธานกรรมการหรือเลขาธิการ หรือคณะกรรมการ ในการดำเนินการต่าง ๆ ที่สถาบันศึกษามอบหมาย เช่น คณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งต้องวางแผนเกี่ยวกับการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตลอดจนประสานงานทางการศึกษา ระหว่าง โครงการการศึกษาที่จัดขึ้นทั้งที่เป็นการศึกษาทั่วไปและการศึกษาเฉพาะ
2. บทบาทในการเป็นผู้แนะแนว (Counselor) ไม่ว่าจะเป็นการแนะแนว ในด้านการศึกษาหรือด้านอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากการศึกษา
3. บทบาทในการเป็นนักวิจัย (Researcher) ทำการวิจัยทั้งที่เกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติและที่เกี่ยวกับวิชาชีพ ซึ่งบทบาทนี้ขึ้นอยู่กับขนาดและประเภทของสถาบันการศึกษา
4. เป็นแหล่งทรัพยากรทางความรู้แก่หน่วยงานอื่น ๆ ทั้งที่เป็นหน่วยงาน ทางด้านสุขภาพอนามัยและหน่วยงานอื่นของสังคมหรือชุมชนที่สถาบันศึกษานั้นตั้งอยู่
5. เป็นตัวแทนของวิชาชีพหรือของสถาบันการศึกษาในสมาคมทางวิชาชีพ ตลอดจนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นหรือบุคคลในวิชาชีพอื่น
6. เป็นหน่วยหนึ่งของการสร้างสัมพันธภาพกับชุมชน (Public Relation Agent) ของสถาบันการศึกษา เช่น การเผยแพร่นโยบายของสถาบันการศึกษา สร้างความเชื่อถือและศรัทธาให้แก่วิชาชีพ ให้โอกาสประชาชนเข้ามาใช้ประโยชน์จากสถานศึกษา สร้างแรงจูงใจให้ผู้มาสมัครเข้าศึกษาในสถาบันของตน เป็นต้น

บทบาทในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล (Individual Roles)

บทบาทนี้คือการดำเนินบทบาทส่วนตัว (Personal Role) อาทิเช่นการ ดำเนินบทบาทในการเป็นสมาชิกของครอบครัวหรือสมาชิกของชุมชน และเป็นพลเมืองดี บทบาท ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลนี้แท้จริงแล้วก็คือบุคลิกภาพของอาจารย์พยาบาลแต่ละคนนั่นเอง

บทบาทในฐานะนี้จะไปปรากฏอยู่ทุกหนทุกแห่งและมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อบทบาทที่กล่าวถึงมาแล้วทั้งสองด้าน บุคลิกภาพของอาจารย์พยาบาลจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของความก้าวหน้าของวิชาชีพ และสัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษาพยาบาล

นอกจากบทบาททั้งสามด้านดังกล่าวมาแล้ว ไฮเจอร์เคน (Heidgerken) ยังได้เพิ่มเติมถึงคุณสมบัติสำคัญของการเป็นครู-อาจารย์ในวิชาชีพพยาบาลอีกว่า นอกจากจะมีคุณสมบัติของการเป็นครูที่ดีแล้วอาจารย์พยาบาลจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติครบถ้วนเหมาะสมที่จะเป็นพยาบาลที่ดี (Excellent Nurse) และต้องมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมากพอที่จะแก้ไขปัญหาในการให้การพยาบาล โดยวิธีการอันเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคลากรทุกฝ่าย ดังนั้นอาจารย์พยาบาลจึงต้องมีความรู้สึกมั่นคงและเชื่อมั่นในตัวเอง ปรับปรุงตนเองตลอดเวลาให้รู้ เข้าใจ เห็นจริง ในสิ่งที่ตนสอนและสาธิต การสอนด้วยการสาธิตเป็นความจำเป็นสำหรับวิชาชีพพยาบาล โดยเฉพาะการศึกษาภาคปฏิบัติการกับนักศึกษาพยาบาล ทักษะของอาจารย์พยาบาลจึงมีความสำคัญที่จะมีส่วนในการ โน้มน้าวให้นักศึกษา เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของตัวเองเพื่อการให้บริการพยาบาลที่มีประสิทธิภาพ เกิดผลดีทุกประการแก่ผู้ป่วยตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาในวิชาชีพพยาบาล

งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทและลักษณะที่ดีของครู-อาจารย์ในวงการศึกษทั่วไป

พงศา งามละเมียด²⁶ ได้ศึกษาเปรียบเทียบความขัดแย้งระหว่างความคาดหวังของครูใหญ่ ครู และนักเรียนที่มีต่อบทบาทของกันและกันกับบทบาทที่เป็นจริงของแต่ละฝ่าย โดยจำแนกบทบาทของครูออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการสอน ด้านการสังคม ด้านการปกครอง และระเบียบวินัย ด้านบุคลิกภาพและอารมณ์ กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นครูใหญ่

²⁶พงศา งามละเมียด "การศึกษาความขัดแย้งด้านบทบาทของครูใหญ่ ครู และนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2518).

9 คน ครู 90 คน และนักเรียน 180 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เป็นแบบสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทครูทั้ง 4 ด้าน โดยให้คะแนนเป็นมาตรฐานประเมินค่า ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ความคาดหวังของนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูในด้านต่าง ๆ เรียงลำดับจากคะแนนสูงไปหาคำดังนี้ ด้านการปกครองและระเบียบวินัย ด้านการสอน ด้านสังคม ด้านบุคลิกภาพและอารมณ์
2. ความคาดหวังของครูใหญ่ที่มีต่อบทบาทของครู เรียงลำดับจากคะแนนสูงไปหาคำดังนี้ ด้านการสอน ด้านการปกครองและระเบียบวินัย ด้านบุคลิกภาพและอารมณ์ ด้านสุดท้ายคือด้านสังคม
3. ความคาดหวังในบทบาทของครูระหว่างครูและครูใหญ่ แตกต่างกันใน 3 ส่วนด้านที่ไม่แตกต่างกันคือด้านสังคม
4. ความคาดหวังในบทบาทของครูกับสภาพที่เป็นจริงในความคิดเห็นของนักเรียน แตกต่างกันทุกด้าน

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่ามีความขัดแย้งในบทบาทที่คาดหวังของครูทั้งในความคิดเห็นของครูใหญ่และนักเรียน และมีความขัดแย้งระหว่างบทบาทที่เป็นจริงกับบทบาทที่ครูได้รับการคาดหวังจากครูใหญ่และนักเรียน

สมชาย วงศ์เกษม²⁷ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาททางการสอนการวิจัยและการบริการทางสังคมของอาจารย์วิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยเป็นอาจารย์ในวิทยาลัยครู 4 แห่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี จำนวน 640 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบการประเมินบทบาท โดยใช้เกณฑ์ของคณะกรรมการวิจัยสถาบัน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งประเมิน

²⁷สมชาย วงศ์เกษม, "บทบาททางการสอน การวิจัย และการบริการสังคมของอาจารย์วิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2518).

บทบาทเป็นหน่วยชั่วโมงต่อสัปดาห์ ผลของการวิจัยครั้งนี้ได้พบว่าอาจารย์เกือบทั้งหมดมีบทบาทด้านการสอนมากที่สุด คือ 33 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ อาจารย์เกือบทั้งหมดสอนโดยไม่มีบทบาททางการวิจัย อาจารย์มากกว่า 2 ใน 3 สอนโดยไม่ได้ให้บริการแก่สังคม

เกี่ยวกับลักษณะของครูที่สังคมต้องการนั้น ฝ่ายโครงการวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา²⁸ ได้ทำการวิจัยโดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยเป็นครู ผู้ปกครอง และนักเรียนในโรงเรียน 69 โรงเรียน ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างจากทุกเขตในกรุงเทพมหานคร โดยสุ่มตัวอย่างเขตละ 3 โรงเรียน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างประชากร 756 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ครอบคลุมลักษณะของครู 7 ด้าน คือ ด้านความประพฤติก ด้านความรู้ทางวิชาการ ลักษณะการสอน การปกครอง ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านบุคลิกภาพ ด้านการสอนนอกเวลา และงานอดิเรก ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า ในด้านความประพฤติกครูควรเป็นตัวอย่างแก่นักเรียนและควรเคร่งครัดในวัฒนธรรม ด้านความรู้ทางวิชาการครูต้องมีความรู้ดี หากความรู้ผู้เสมอ ครูต้องรู้วิชาอื่น ๆ ด้วยมิใช่รู้แต่วิชาที่ตนสอนเท่านั้น ในด้านการสอนครูควรใช้อุปกรณ์ในการสอนให้มากขึ้น ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น ครูต้องสอนดีและตรงเวลา ด้านการปกครองครูควรได้พบกับผู้ปกครองบ้างเพื่อความร่วมมือกันในการอบรมสั่งสอนหรือแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนและเรื่องส่วนตัวของนักเรียน ครูต้องเอาใจใส่อบรมนักเรียนให้มากขึ้น ด้านมนุษยสัมพันธ์ ครูควรช่วยนักเรียนเมื่อทราบว่านักเรียนมีปัญหา โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องความยุติธรรม และปัญหาการคบเพื่อน ครูควรได้สัมผัสกับนักเรียนและผู้ปกครองบ้างตามโอกาสสมควร ด้านบุคลิกภาพครูควรแต่งกายเรียบร้อย มีท่าทีสง่า กรูสตรี้ควรใช้เครื่องสำอางค์บ้าง ครูควรมีสุภาพสมบูรณ์และมีลักษณะเป็นผู้นำ ในด้านการทำงานนอกเวลา กลุ่มตัวอย่างประชากรทุกกลุ่มคัดค้านไม่ให้ครูทำงานนอกเวลา ประเภทที่ต้องเกี่ยวข้องกับการพนัน เช่น ขายบัตรมาแข่ง เป็คร้านขายสุรา หรือรับจ้างสอน

²⁸วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ลักษณะของครูที่สังคมต้องการ (พระนคร : โรงพิมพ์สามมิตร, 2518), หน้า 54 - 69.

เห็นว่า ทุกกลุ่มเห็นด้วยกับการเข้ารับจ้าง การสอนทฤษฎีพิเศษหรือการสอนตามบ้าน

งานวิจัยของ ดร. รพี สุวรรณะชญ²⁹ เรื่อง "บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัยในประเทศไทย" ได้ศึกษาถึงคุณสมบัติที่ควรมีของอาจารย์ สิทธิ หน้าที่ที่สำคัญที่สุดและสำคัญรองลงมา รวมทั้งสาเหตุแห่งความคับข้องใจของอาจารย์ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีกลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยเป็นผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยใช้แบบสอบถาม 2 แบบ คือ แบบสอบถามสำหรับอาจารย์จำนวน 566 คน และแบบสอบถามสำหรับผู้บริหารซึ่งได้แก่อธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการ คณบดี รองผู้อำนวยการ หัวหน้าภาควิชาและเลขานุการคณะซึ่งประจำอยู่ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 195 คน แบบที่สองเป็นแบบสอบถามสำหรับนักศึกษาซึ่งกำลังศึกษาในระดับปริญญาตรีในปีการศึกษา 2516 จากคณะวิทยาศาสตร์และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากคณะวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 256 คน ผลของการวิจัยสรุปได้ดังนี้ อาจารย์ ผู้บริหารและนักศึกษาค้างก็มีความเห็นเหมือนกันว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยควรมีคุณสมบัติที่สำคัญเรียงลำดับดังนี้คือ เป็นนักวิชาการ มีศีลธรรม มีความสามารถในการสอน มีมนุษยสัมพันธ์ มีความสนใจในการสอน มีความสนใจและสามารถในการวิจัย มีประสบการณ์ในการงานที่ต้องใช้ความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาที่ได้ฝึกฝนมา โดยเฉพาะ และรวมตลอดไปถึงวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย อาจารย์มหาวิทยาลัยควรมีหน้าที่สำคัญดังนี้คือ สอน วิจัยและเขียนบทความ เอกสารตำรา ให้คำแนะนำแก่นักศึกษา ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ประพจน์ตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษา ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ให้ความร่วมมือในการพัฒนาและการบริหารมหาวิทยาลัย อาจารย์และผู้บริหารส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า การสอน การวิจัย การเขียนเอกสาร ตำรา และให้คำแนะนำแก่นักศึกษาเป็นหน้าที่สำคัญมากกว่าหน้าที่อื่น ๆ นักศึกษามีความเห็นว่หน้าที่สำคัญของอาจารย์

²⁹ดร. รพี สุวรรณะชญ, "บทบาทของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย," ข่าวสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (ตุลาคม, 2519), หน้า 5 - 6.

3 ประการแรกคือ สอน ให้คำแนะนำแก่นักศึกษา และศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ การวิจัย และการเขียนบทความเอกสารตำรา ก็ถือเป็นหน้าที่สำคัญสำหรับอาจารย์เช่นกัน ในด้านความเห็นเกี่ยวกับสิทธิของอาจารย์นั้น ทั้งผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นว่าเป็นบรรดาสิทธิเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของอาจารย์อันได้แก่ สิทธิในด้านการสอน การบริหาร การกำหนดสาขาวิชาที่สอน ชั่วโมงที่สอน เนื้อหาสาระและวิธีการสอน ชั่วโมงประจำทำงานที่มหาวิทยาลัย การสอนที่สถานที่อื่น การวางแผน นโยบายของคณะและนโยบายของมหาวิทยาลัยนั้น อาจารย์ควรมีสิทธิในด้านการกำหนดเนื้อหาสาระและวิธีสอนมากกว่าสิทธิในด้านอื่นทั้งหมด สำหรับความคับข้องใจในการปฏิบัติงานของอาจารย์นั้น จากการสำรวจได้พบว่าในขณะที่นักศึกษาและผู้บริหารส่วนใหญ่ต้องการให้อาจารย์เป็นนักวิชาการ มีความสามารถในการสอน การวิจัยและมีมนุษยสัมพันธ์ อาจารย์กลับมีความรู้สึกว่าการสนองความต้องการของนักศึกษาและผู้บริหาร เป็นภาระที่หนักมากและยากที่จะทำได้ สภาพการณ์หลายประการในมหาวิทยาลัยไม่เอื้ออำนวยต่อความตั้งใจในการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติงานได้เต็มที่ของอาจารย์

เบลล์ (Bell)³⁰ ได้ศึกษาถึงความคาดหวังของครูที่ทำการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร 3 กลุ่ม ได้แก่ ครูใหญ่ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 22 คน ครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 397 คน และนักศึกษามีกักครูในแผนกวิชามัธยมศึกษาของมหาวิทยาลัยเซนต์หลุยส์ (St. Louis University) 67 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบประเมินคุณสมบัติของครูที่เรียกว่า Comprehensive Teacher Evaluation Form ซึ่งครอบคลุมบทบาทของครู 3 ด้าน คือ บทบาทส่วนบุคคล บทบาทด้านวิชาชีพ และบทบาทด้านการสอน โดยให้กลุ่มตัวอย่างประชากรเรียงลำดับข้อความที่บ่งถึงบทบาทของครูมัธยมศึกษาในแต่ละด้าน ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า

³⁰ Wane Robert Bell, "Secondary Teacher Role Expectation as Perceived by Student Teachers, Teachers and Principals," Dissertation Abstracts, (University Microfilms, Vol. 33, No. 3, September, 1972), 981 - A.

1. ครูที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาและครูใหญ่มีความเห็นต่อบทบาทที่คาดหวังของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาไม่แตกต่างกันทุกด้าน
2. ครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาและนักศึกษาฝึกหัดครูมีความเห็นต่อบทบาทของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาแตกต่างกันในด้านวิชาชีพ ส่วนด้านการสอนและด้านบทบาทส่วนบุคคลไม่แตกต่างกัน
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังของครูในโรงเรียนมัศึกษาระหว่างครูใหญ่และนักศึกษาฝึกหัดครูแตกต่างกันในด้านวิชาชีพและด้านการสอน
4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังของครูในโรงเรียนมัศึกษาระหว่างครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ทำการสอนในสาขาวิชาที่แตกต่างกันไม่แตกต่างกัน

ไฟแนน (Finan)³¹ ได้วิเคราะห์บทบาทของครูประจำชั้น โดยการเปรียบเทียบระหว่างบทบาทที่เป็นอุดมคติ (Ideal) กับบทบาทที่เป็นจริงในปัจจุบันในความคิดเห็นของครูในโรงเรียนรัฐบาลในเขตตัวเมืองที่มีจำนวนพลเมืองไม่น้อยกว่า 9,000 คน ในปี ค.ศ. 1971 กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นครูในเมืองนิวตัน (Newton) จำนวน 894 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณงานในชั้นการสอนตามที่เป็นจริง ส่วนที่สองแบ่งเป็น 3 ตอน ตอนแรกเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของครูประจำชั้นในด้านต่าง ๆ ตอนที่สองเป็นความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ควรจะเป็นความรับผิดชอบของครูประจำชั้น ตอนที่สามเป็นบทบาทในอุดมคติของครูประจำชั้น ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 1-7 ปี และครูที่มีประสบการณ์ในการ

³¹William Daniel Finan, "An Analysis of the Roles of the Classroom Teacher : A Comparison of the Actual Roles and the Ideal Roles as Perceived by Public School Teachers in an Urban Community," Dissertation Abstracts, (University Microfilms, Vol. 37, No. 6, December, 1971), 2943 - A.

ทำงาน 7-15 ปี มีความคิดเห็นในบทบาทและความรับผิดชอบของครูแตกต่างกัน นอกจากนี้ครูที่มีวุฒิต่างกันให้เหตุผลในการกำหนดบทบาทของครูในการจัดการศึกษาแก่ห้ครูในทุกด้านไม่แตกต่างกัน

2. ทั้งครูชายและครูสตรีไม่พอใจในบทบาทอื่นที่นอกเหนือไปจากการสอน เช่น การดูแลห้องทำงานของนักศึกษา การทำหน้าที่บรรณารักษ์ การติดต่อกับหน่วยงานภายนอก สถานศึกษา ทั้งครูชายและครูสตรีมีความเห็นว่างานเหล่านี้ควรจัดผู้อื่นมาปฏิบัติแทนครูประจำชั้นได้

บาร์นาร์ด (Barnard)³² ได้ศึกษาถึงความคาดหวังในบทบาทและความขัดแย้งในบทบาทของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ในความคิดเห็นระหว่างนักศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา และในความคิดเห็นของตัวอาจารย์เอง กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการศึกษารังนี้ เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย 67 คน นักศึกษาในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา จากวิทยาลัยทางการศึกษาที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีขนาดปานกลาง ในสังกัดมหาวิทยาลัยทางภาคตะวันออกเฉียงของสหรัฐอเมริกา จำนวน 125 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามซึ่งแบ่งกิจกรรมในบทบาทของอาจารย์ออกเป็น 17 ส่วน ใช้วิธีให้กลุ่มตัวอย่างประชากรให้คะแนนตามลำดับความสำคัญของแต่ละกิจกรรม ซึ่งจะทำให้ทราบบทบาทที่คาดหวังของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย แล้วจึงให้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์ให้เหตุผลในการที่ไม่สามารถกระทำกิจกรรมตามที่กลุ่มประชากรอื่นคาดหวังได้ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงบทบาทที่ขัดแย้งของอาจารย์ชั้นสุดท้ายให้กลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นอาจารย์พิจารณาว่าเห็นด้วยกับบทบาทที่ถูกคาดหวังจากกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นนักศึกษากลุ่มใดมากที่สุด ผลของการวิจัยสรุปได้ดังนี้ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยเห็นว่าบทบาทที่สำคัญที่สุดคือการสอน อาจารย์และนักศึกษาทั้งสองกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่ากิจกรรมในบทบาทของอาจารย์ที่จะส่งผลโดยตรงต่อนักศึกษามากที่สุดคือการสอนและ

³²William Walter Barnard, "Roles Expectations and Role Conflict in University Faculty Work Activities," Dissertation Abstracts, (University Microfilms, Vol. 32, No. 7, January, 1972), 3712 - A.

และการแนะแนว ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตรงกันในเรื่อง การให้ความสำคัญของกิจกรรมทุกกิจกรรมของอาจารย์. โดยส่วนรวมนักศึกษาให้ความสำคัญในกิจกรรมทางด้านการวิจัย การให้คำปรึกษา และการให้บริการน้อยกว่าอาจารย์ บทบาทที่ซัดแย้งมากที่สุดคือบทบาทในด้านการวิจัยและการเสนอข้อเขียน บทความทางวิชาการ

ไรค์ (Reid)³³ ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาท 4 บทบาทของอาจารย์ในรัฐอัลลาบามา (Alabama) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเข้าใจในบทบาททั้ง 4 บทบาทของอาจารย์ ซึ่งกำหนดขึ้น โดยคณะกรรมการของมหาวิทยาลัยออบีร์น (Auburn University) ตลอดจนการดำเนินงานเพื่อเตรียมครูในอนาคตให้มีความสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนดไว้ทั้ง 4 บทบาท ซึ่งได้แก่ บทบาทของนวัตกรรม (Innovator) บทบาทของผู้ให้การวินิจฉัย (Diagnostician) บทบาทของผู้อำนวยความสะดวกหรือผู้ช่วยทางการศึกษา (Facilitator) และบทบาทของผู้สร้างปฏิสัมพันธ์ (Interactor) ประชากรที่เลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นอาจารย์ประจำการ 173 คน ซึ่งทำหน้าที่สอนในสถาบันที่เกี่ยวข้องกับเตรียมครู 21 สถาบัน ในรัฐอัลลาบามา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาททั้ง 4 บทบาทของอาจารย์หนึ่งฉบับ แบบสอบถามของแผนกประถมศึกษาหนึ่งฉบับ และของแผนกมัธยมศึกษาหนึ่งฉบับ ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่และความรับผิดชอบในบทบาททั้ง 4 บทบาทที่กำหนดไว้ในการวิจัยครั้งนี้แตกต่างกัน
2. ขอบเขตและประสบการณ์การเรียนรู้และการดำเนินการเพื่อเตรียมครูให้มีความสอดคล้องกับบทบาททั้ง 4 บทบาท ระหว่างแผนกประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แตกต่างกัน

³³Maynard Lloyd Reid, Jr., "A Comparative Study of Four Teachers' Roles as Perceived by Selected College Professors in the State of Alabama," Dissertation Abstracts, (University Microfilms, Vol. 33, No. 3, September, 1972), 1065-A.

คูรานท์ (Courant)³⁴ ได้ศึกษาถึงการรับรู้เกี่ยวกับตน (Self-Perception) ในบทบาทด้านการสอนในระดับต่ำกว่าบัณฑิตศึกษาของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยแมสซาชูเซตส์ (Massachusetts) ที่เมืองแอมเฮริสต์ (Amherst) โดยมีกลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นอาจารย์จำนวน 500 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยข้อความที่แสดงถึงกิจกรรมในบทบาททางการสอนของอาจารย์ 13 บทบาท โดยให้กลุ่มตัวอย่างประชากรแสดงความคิดเห็นว่าในการสอนบทบาทใดที่สำคัญ บทบาทใดที่อาจารย์พอใจและบทบาทใดที่อาจารย์ได้รับการฝึกฝนมา โดยเฉพาะ บทบาททั้ง 13 บทบาท ได้แก่ การเป็นผู้จัดและให้ข่าวสารสนเทศ (Information Processor) การเป็นผู้แนะแนวทาง (Guide) การเป็นตัวอย่าง (Example) การเป็นบุคคลที่เชื่อถือได้ (Credential Agent) การเป็นผู้ยั่วยุหรือกระตุ้น (Catalyst) การเป็นผู้จัดหา (Recruiter) การเป็นผู้ควบคุมงาน (Taskmaster) การเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ (Authority Figure) การเป็นผู้เลือกสรร (Screener) การเป็นแหล่งทรัพยากร (Resource) และการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) การเป็นผู้เรียนรู้ (Learner) และเป็นบุคคลคนหนึ่ง (Person) ในส่วนสุดท้ายของแบบสอบถามนั้นให้กลุ่มตัวอย่างประชากรเรียงลำดับความสำคัญของบทบาทในการสอน การวิจัย และการให้บริการ ผลของการวิจัยสรุปได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างประชากรในมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งนั้นเน้นการเป็นครูแบบเก่าคือยึดเนื้อหาวิชาและยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Traditional Content / Teacher Centred) การฝึกฝนอบรมอยู่ในลักษณะยึดครูและเนื้อหาวิชา และยังมีความพอใจที่จะดำเนินบทบาทที่มีลักษณะดังกล่าวต่อไป กลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นสตรี กลุ่มตัวอย่างประชากรที่มีอายุน้อยและมีประสบการณ์ในการสอนน้อยกว่า 10 ปี ได้รับการฝึกฝนและมีความพอใจที่จะดำเนินบทบาทตามแนวทางใหม่คือยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centred) มากกว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นชาย กลุ่มตัวอย่าง

³⁴ Hruska, Elizabeth Courant, "A Study of Role Expectations of Faculty at the University of Massachusetts / Amherst," Dissertation Abstracts, Vol. 36, No. 9, (March, 1976), 5864-5865 A.

ประชากรที่มีอายุมากและผู้ที่มิประสบความสำเร็จในการสอนมากกว่า 10 ปี อาจารย์เกือบทั้งหมด มีความเห็นว่าหน้าที่ที่สำคัญที่สุดคือหน้าที่สอน

งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทและลักษณะที่ดีของครู-อาจารย์ในวิชาชีพพยาบาล

พนอนิษ ศิวะศรียานนท์³⁵ ได้ศึกษาถึงลักษณะของครูพยาบาลประจำศึก โรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัยภาคใต้ ในปีการศึกษา 2515 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยเป็นนักศึกษาพยาบาลในชั้นปีที่ 1, 2, 3 และ 4 ของโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัยภาคใต้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเกี่ยวกับคุณสมบัติของครูพยาบาลประจำศึกที่นักศึกษาพยาบาลต้องการ ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า ในด้านการสอนนักศึกษาต้องการครูที่เข้าสอนและเลิกสอนให้ตรงเวลา นักศึกษาต้องการครูที่มีประสบการณ์อื่นนอกเหนือไปจากเนื้อหาวิชาที่สอน ครูควรสามารถยกเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้นมาเป็นตัวอย่างและอธิบายให้นักศึกษาเห็นจริงได้อย่างชัดเจน ในด้านการประเมินผลการศึกษา นั้นต้องการให้ครูมีความยุติธรรมในการให้คะแนน และเฉลยข้อทดสอบทุกครั้ง ในด้านความสามารถในวิชาชีพ ต้องการครูที่ชวนชววยหาความรู้และประสบการณ์ทางวิชาชีพเพิ่มเติมเสมอๆ ต้องการให้ครูประจำศึกพยายามปรับตัวให้ทันกับเหตุการณ์ของโลกตลอดจนเทคนิควิทยาใหม่ ๆ และต้องการครูที่มีความมั่นใจในวิชาที่สอน

สุวรรณ ผสมบุญ³⁶ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักเรียนพยาบาลเกี่ยวกับลักษณะของครูพยาบาล โรงเรียนพยาบาลพุทธชินราช พิษณุโลก" ในปี พ.ศ.2516 โดยใช้กลุ่ม

³⁵พนอนิษ ศิวะศรียานนท์, "ความคิดเห็นของนักศึกษาพยาบาลเกี่ยวกับลักษณะของครูพยาบาลประจำศึก โรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัยภาคใต้ ปีการศึกษา 2515" (วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์บัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516).

³⁶สุวรรณ ผสมบุญ, "ความคิดเห็นของนักเรียนพยาบาลเกี่ยวกับลักษณะของครูพยาบาล โรงเรียนพยาบาลพุทธชินราช พิษณุโลก" (วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์บัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516).

ตัวอย่างประชากร เป็นนักเรียนพยาบาลจำนวน 206 คน เป็นนักเรียนปีที่หนึ่ง 77 คน นักเรียนปีที่สอง 69 คน นักเรียนปีที่สาม 60 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ครอบคลุมลักษณะของครูพยาบาลค่านต่าง ๆ ผลของการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ในด้านความรู้ นักเรียนต้องการครูที่มีความสามารถทั้งในวิชาทั่วไปและวิชาชีพ และรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างแท้จริงมากที่สุด รองลงมาคือต้องการครูที่สามารถทำให้เนื้อหาที่สอนน่าสนใจ ลักษณะที่ต้องการมากอีกลักษณะหนึ่งคือ ต้องการครูพยาบาลที่มีความสนใจในการเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ และมีความสามารถในการตอบปัญหาที่ผู้เรียนซักถามได้ ในด้านการสอน นักเรียนต้องการครูที่รู้วิธีสอนและสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ชัดเจน เข้าใจมากที่สุดเป็นอันดับแรก และรองลงมาคือสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานให้มากที่สุด นอกจากนี้ให้คำนึงถึงความสามารถและระดับสติปัญญาของผู้เรียน เข้าใจหลักสูตร ตลอดจนเอาใจใส่ต่อการสอนอย่างแท้จริง ในด้านการประเมินผลการเรียนการสอน นักเรียนต้องการครูที่มีความยุติธรรมในการให้คะแนนมากที่สุด ต้องการให้ครูสามารถอธิบายข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเรียนของผู้เรียนได้ ต้องการให้ครูเฉลยข้อสอบทุกครั้งและทดสอบความรู้ของนักเรียนบ่อย ๆ

นรา วงษ์ศรี³⁷ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ลักษณะของครูพยาบาลที่ดีในความคิดเห็นของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี ปี 2517" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยเป็นนักศึกษาพยาบาลปีที่หนึ่ง จำนวน 50 คน นักศึกษาปีที่สอง 59 คน นักศึกษาปีที่สาม 53 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะของครูพยาบาลในด้านการสอน ค่านบุคลิกลักษณะส่วนตัวและค่านความสัมพันธ์กับนักเรียน ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะของครูพยาบาลที่ดีในด้านการสอนนั้น ประการแรกต้องเป็นผู้มีความ-

³⁷นรา วงษ์ศรี, "ลักษณะของครูพยาบาลที่ดีในความคิดเห็นของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี ปีการศึกษา 2517" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์บัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517).

สามารถในการถ่ายทอดความรู้และอธิบายข้อเท็จจริงมากที่สุด ประการต่อมาต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างถ่องแท้ ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือพยายามส่งเสริมให้นักศึกษานำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานมากที่สุด สนใจหาความรู้ใหม่ ๆ มาให้นักศึกษาเสมอๆ หมั่นซักถามในเรื่องการเรียนของนักศึกษา ลักษณะที่ไม่ต้องการคือสอน โดยวิธีอ่านจากหนังสือ สำหรับลักษณะของครูพยาบาลที่ดีทางด้าน การสอนนั้นควรควร เป็นผู้มีความยุติธรรมในการให้คะแนน ควรบอกให้นักศึกษาทราบล่วงหน้าก่อนสอบทุกครั้ง และแจ้งผลการสอบอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ นักศึกษายังให้ความเห็นว่าครูพยาบาลควรมีวุฒิปริญญาเอกและปริญญาโทมากที่สุด

พนอพรรณ สุรสิทธิ์³⁸ ได้ทำวิจัย เรื่อง "ลักษณะงานของครูปฏิบัติการคลินิกประจำโรงพยาบาลในกรุงเทพมหานคร" ในปี พ.ศ.2518 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเปรียบเทียบลักษณะงานของครูปฏิบัติการคลินิคมที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน และลักษณะงานที่ครูปฏิบัติการคลินิกต้องการ เพื่อเปรียบเทียบลักษณะงานของครูปฏิบัติการคลินิกระหว่างสถาบันที่มีคณะแพทยศาสตร์ และไม่มีคณะแพทยศาสตร์ และเพื่อเปรียบเทียบลักษณะงานของครูปฏิบัติการ คลินิกที่มีวุฒิต่างกัน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัย เป็นครูปฏิบัติการคลินิกประจำโรงพยาบาล 6 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 120 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) แห่งละ 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองอันประกอบด้วยลักษณะงานของครูปฏิบัติการคลินิก 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการวิจัย ด้านการบริการ และด้านการบริหาร ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะงานของครูปฏิบัติการคลินิคมที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันกับที่ที่ต้องการแตกต่างกันทุกด้าน
2. ลักษณะงานของครูปฏิบัติการ คลินิกที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันระหว่างสถาบันที่มีคณะ-

³⁸พนอพรรณ สุรสิทธิ์, "ลักษณะงานของครูปฏิบัติการคลินิกประจำโรงพยาบาลในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518).

แพทย์ศาสตร์และไม่มีคณะแพทย์ศาสตร์ แตกต่างกันในด้านการบริการ ส่วนด้านอื่นไม่แตกต่างกัน

3. ลักษณะงานของครูปฏิบัติการคลินิกที่มีวุฒิต่างกันไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

4. จำนวนชั่วโมงการปฏิบัติงานของครูปฏิบัติการคลินิกที่ปฏิบัติจริงกับที่ครูปฏิบัติการคลินิกต้องการแตกต่างกันใน 2 ด้านคือ ด้านการวิจัยและด้านการบริการ

มาร์กาเรต (Margaret)³⁹ ได้ศึกษาพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของครูพยาบาลในทัศนะของนักศึกษาพยาบาล โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักศึกษาพยาบาลจากมหาวิทยาลัยทั้งของรัฐและของเอกชน 5 แห่ง โดยการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Group Interview) ผลของการศึกษาปรากฏว่า พฤติกรรมของครูพยาบาลที่นักศึกษาพึงประสงค์คือสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ตั้งใจสอน มีวิธีการจูงใจให้นักศึกษาเกิดความสนใจใคร่รู้ และเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ประเมินผลการสอนของครูบ้าง ในการศึกษาภาคปฏิบัติครูพยาบาลควรเอาใจใส่ให้ความอบอุ่นและให้คำแนะนำด้วยความจริงใจอย่างเป็นกันเอง พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์คือการสอนโดยไม่เตรียมการสอน สอนโดยการอ่านจากหนังสือ ไม่สามารถให้คำอธิบายที่ชัดเจนเมื่อนักศึกษาไม่เข้าใจ ในการศึกษาภาคปฏิบัตินั้นไม่ต้องการให้ครูยึดเหนี่ยวนักศึกษาต่อหน้าบุคคลอื่น ไม่ต้องการครูที่ไม่สามารถชี้แจงว่านักศึกษาบกพร่องอย่างไร ไม่ต้องการครูที่ไม่มีความยุติธรรมในการพิจารณาผลงานของนักเรียน

โลเออะรี (Lowery)⁴⁰ และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักศึกษาพยาบาลและคณาจารย์ในการประเมินผลการสอนของอาจารย์" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากร

³⁹Jacobson D. Margaret, "Effective and Ineffective Behavior of Teachers of Nursing as Determined by their Student," Nursing Research, (Vol. 15, No. 3, Summer, 1966), pp. 218 - 224.

⁴⁰Babara J. Lowery and Others, "Nursing Students' and Faculty Opinion on Student Evaluation of Teachers," Nursing Research, (Vol 20, No. 5, September - October, 1971), pp. 436 - 439.

เป็นบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่อาจารย์ 74 คน นักศึกษาพยาบาลในระดับปริญญาตรี 386 คน และระดับปริญญาโท 73 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลของการวิจัยสรุปได้ว่าทั้งอาจารย์พยาบาลและนักศึกษาพยาบาลมีความเห็นตรงกันในการสนับสนุนให้มีการประเมินผลอาจารย์ นอกจากนี้ยังได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณสมบัติของอาจารย์พยาบาลว่า อาจารย์ควรเป็นผู้มีประสบการณ์ในการสอนและการปฏิบัติงานมาก่อน อาจารย์ควรมีความรู้ในเนื้อหาวิชาเป็นอย่างดี ในการสอนภาคปฏิบัติอาจารย์ควรให้ความเป็นกันเอง เปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าพบหรือติดต่อได้อย่างสะดวกและควรมีความกระตือรือร้นในการสอน

กรอสแมน (Grossman)⁴¹ ได้สำรวจสถานภาพทั่วไปของอาจารย์พยาบาล (Nursing Instructors) ในวิทยาลัยชุมชน (Community College) 23 แห่ง ในรัฐทางตะวันออกเฉียงของสหรัฐอเมริกาที่เปิดสอนวิชาการพยาบาล ในปี ค.ศ. 1972 โดยมีนักศึกษาถึง ภูมิภาคทางด้านการศึกษา ปริมาณงาน (Work Load) รายได้ ความพอใจในการปฏิบัติงาน อัตราการเปลี่ยนงาน วิธีรับผู้เข้าเป็นอาจารย์พยาบาลและการเป็นสมาชิกของสมาคมทางวิชาชีพ เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจเป็นแบบสำรวจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองและนำไปสำรวจในสถาบันต่าง ๆ ทั้ง 23 แห่งด้วยตนเอง ได้แบบสำรวจที่ได้รับการตอบอย่างสมบูรณ์สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ 90% ของกลุ่มตัวอย่างประชากร สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือการแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) และการหาค่าร้อยละ ผลของการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ภูมิภาคทางด้านการศึกษา ร้อยละ 75 ของอาจารย์พยาบาลสำเร็จการศึกษาเบื้องต้นในระดับอนุปริญญา ร้อยละ 84 ได้ศึกษาต่ออย่างต่ำถึงระดับปริญญาตรี ร้อยละ 44.2 ศึกษาต่อถึงระดับปริญญาโท และเพียงร้อยละ 1 ศึกษาต่อถึงระดับปริญญาเอก ผู้ที่ทำหน้าที่อาจารย์อยู่ในปัจจุบันมีวุฒิปริญญาตรี และร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่างประชากรมีวุฒิด้านการศึกษามีเพียง 5 ราย จากกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับ

⁴¹Elizabeth Korn Grossman, "Nursing Instructors in the Junior and Community Colleges in the Eastern United States," Dissertation Abstracts, Vol. 33, No. 11, (May, 1973), 6119 - A.

การสอนซ่อมเสริม (Remedial Teaching) จากผลการวิจัยในค่านิยมหลังทางการศึกษาจะเห็นได้ว่ายังมีความแตกต่างอยู่มาก ระหว่างคุณสมบัติที่อาจารย์พยาบาลควรมีเมื่อเปรียบเทียบกับสภาพที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะความรู้ทางด้านการศึกษา ซึ่งแสดงว่าการเตรียมบุคลากรเพื่อให้สอนในวิชาด้านการพยาบาลนั้นยังไม่เหมาะสม

2. ในค่านิยมงานนั้น พบว่า แต่ละสัปดาห์อาจารย์พยาบาลใช้เวลาส่วนใหญ่ในการสอนในห้องเรียนและการสอนบัณฑิตศึกษายพยาบาล รองลงมาคืองานทางด้านการนิเทศ การศึกษาภาคปฏิบัติบัณฑิตศึกษายพยาบาล งานทางด้านการวิจัยและการเขียนเอกสารหรือบทความสั้นที่สุด ร้อยละ 25 ของกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งสองสอนในชั้นที่มีนักศึกษาเกินกว่า 50 คน
3. รายได้สุทธิ 10,000 ถึง 11,000 เหรียญอเมริกันต่อปี
4. ความพอใจในการปฏิบัติงานมีมาก จากการวิจัยพบว่าร้อยละ 80 ของกลุ่มตัวอย่างประชากรไม่มีแผนการที่จะเปลี่ยนงานหรือย้ายตำแหน่ง อัตราการเปลี่ยนงานมีร้อยละ 2.5 อัตราเปลี่ยนงานมีสัดส่วนผันในทางลบกับอายุของอาจารย์พยาบาล
5. ร้อยละ 50 ของอาจารย์พยาบาลเคยทำหน้าที่เป็นพยาบาลมาก่อน ร้อยละ 65 ปฏิบัติงานมาไม่เกิน 3 ปี
6. วิธีการรับผู้เข้าเป็นอาจารย์พยาบาลนั้น ผลการสำรวจพบว่า ร้อยละ 31.8 เข้ามาทำหน้าที่อาจารย์พยาบาล โดยการคัดเลือกเป็นส่วนตัวจากผู้บริหารวิทยาลัยชุมชน และร้อยละ 25.2 เข้าเป็นอาจารย์พยาบาลจากการคัดเลือกโดยเพื่อนอาจารย์ด้วยกัน กลุ่มตัวอย่างประชากรมีความเห็นว่าวิธีการดังกล่าวเหมาะสมแล้ว
7. สำหรับการเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมวิชาชีพนั้น ผลการสำรวจพบว่าร้อยละ 65 ของกลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นสมาชิกสมาคมพยาบาลแห่งสหรัฐอเมริกา ร้อยละ 54.3 ไม่เคยเข้าร่วมการประชุมทางวิชาชีพระดับชาติ มากกว่าร้อยละ 80 เคยเข้าร่วมประชุมทางวิชาชีพระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ร้อยละ 40 ของกลุ่มตัวอย่างประชากรไม่เคยได้รับการอบรมระหว่างปฏิบัติงาน จากผลการวิจัยข้อ 4 และข้อ 5 แสดงให้เห็นแนวโน้มของลักษณะการฟักตัวเอง (Inbreeding) ของวิชาชีพอย่างชัดเจน และจากผลการวิจัยข้อ 6 แสดงให้เห็นว่าอาจารย์พยาบาลยังขาดโอกาสในการเข้ารับการฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติงาน การไม่ได้ออกไปมีส่วนร่วมในการประชุมทางวิชาชีพระดับชาติทำให้ขาดโอกาสที่จะรับความคิดใหม่ ๆ จากบุคคล

อื่นซึ่งนับว่าเป็นอุปสรรคอย่างสำคัญต่อความก้าวหน้าของวิชาชีพพยาบาล

จากแนวคิดในเรื่องบทบาท แนวคิดเกี่ยวกับงานวิชาการ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและคุณลักษณะของครูและครูพยาบาล ตลอดจนการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครูและครูพยาบาลทั้งในประเทศและต่างประเทศ บ่งบอกอย่างชัดเจนถึงบทบาทของครู-อาจารย์พยาบาลว่า ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับงานวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานสอน งานสอนถูกจัดให้เป็นงานสำคัญหรืองานหลักของผู้เป็นครู-อาจารย์มากกว่างานอื่นไม่ว่าในความคิดของครู-อาจารย์เองหรือในความคิดของบุคคลอื่น เช่น ผู้บริหารและนักเรียน การวิจัย การเผยแพร่ความรู้ การเขียนบทความ หรือขอเขียนทางวิชาการได้รับการยืนยันว่าเป็นบทบาทสำคัญของครู-อาจารย์พยาบาลด้วย แต่ในความเป็นจริง-ครู-อาจารย์ทำการวิจัยหรือเขียนบทความทางวิชาการไม่ได้มากเท่าที่ได้รับการคาดหวัง เพราะมีปัญหาอุปสรรคหลายประการ ที่เห็นชัดเจนคืองานสอนซึ่งเป็นงานหลักนั้นมีมากอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งครู-อาจารย์พยาบาลซึ่งต้องรับผิดชอบการสอนทั้งในการสอนในห้องเรียนและการสอนภาคปฏิบัติบนตึกรักษาพยาบาล นอกจากนี้ยังมีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากลักษณะหรือโครงสร้างของหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาที่ครู-อาจารย์พยาบาลสังกัดอยู่ แต่อย่างไรก็ตามการที่สถาบันการศึกษาพยาบาลจะผลิตพยาบาลที่มีคุณภาพเพื่อสนองความต้องการของประเทศชาตินั้นมิใช่จะกระทำได้โดยภารกิจ หน้าที่ หรือบทบาททางด้านวิชาการด้านเดียว ครู-อาจารย์พยาบาลต้องพยายามทำให้เกิดความสมดุลระหว่างหน้าที่ด้านอื่นด้วย นั่นคือต้องคำนึงบทบาททุกบทบาทให้ครบถ้วนเพื่อพัฒนาทั้งวิชาชีพของตนเองและพัฒนาสังคมด้วย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย